

„Dobrá. Ale aby bylo mezi námi jasno. Nedovolím nikomu, kdo je u mne zaměstnán, aby byl spatřen v blízkosti toho místa. Budete se procházet tam, kde se to sluší a patří. Je to dost jasné?“

„Ano. Mám kráčet po cestě ctnosti.“ Na jeden strašlivý okamžik paní Poulteneyová zatrnula, že je obětí sarkasmu. Ale Sarah měla oči slavnostně sklopené, jako by vynášela rozsudek sama nad sebou. A ctnost byla synonymem pro utrpení.

„Tak ať už o té bláhevosti neslyším. Dělam to jen pro vaše dobro.“

„Vím to,“ zašeptala Sarah. A ještě: „Děkuji vám, ma'm.“

Víc už si neřekly. Sarah otevřela bibli a přečetla odstavec, označený paní Poulteneyovou. Byl to týž, který vybrala pro onu první rozmluvu – žalm 119. „Blahoslavení žijící bez poskvrny, kdo krácejí podle zákonů Páně.“ Sarah předčítala tichým hlasem, zdánlivě zcela bez dojetí. Stařena hleděla do temných stínů v protějším koutě pokoje. Vypadala jako nějaký pohanský idol, lhotejný ke krvavé oběti, kterou požadoval její bezcitný kamenný obličej.

Později v noci by byl skrytý divák mohl zahlédnout dívku – i když si nedovedu představit, kdo by to byl, vyjma kolem letící sovy – jak stojí u otevřeného okna své neosvětlené ložnice. Byla jedna hodina po půlnoci. Sarah tu stála v noční košili, s rozpuštěnými vlasy a strnule hleděla na moře. Směrem na Portland Bill matně blikala na černých vodách svítlna z nějaké lodi směřující do Bridportu. Sarah viděla tu nepatrnou světelnou tečku a nevěnovala jí další pozornost.

Kdybyste se byli ještě o něco přiblížili, byli byste zjistili, že její obličej je mokrá od mlčky prolitých slz. Její hlídka u okna neměla nic společného s mystickým čekáním na Satanovy plachty; byla přípravou na to, že z okna skočí.

Nenechám ji váhat na hraně okenní římsy, nebo vrhnout se vpřed a pak se v pláči zhroutit na prochozený koberec v pokoji. Víme, že čtrnáct dní po této příhodě byla naživu, a tedy neskočila. Ani nevzlykala tím zalykavým hysterickým pláčem předcházejícím zoufalý čin. Její pláč pramenil z hluboké bídy, zaviněné okolnostmi, nikoli pocitů – zvolna proudící, nezadržitelný, jako pramínek krve prosakující obvazem.

Kdo je Sarah?

Z jakého světa stínů přichází?

*Neb úmysl tvůrce je temný
a Isis za závojem skrytá...*

TENNYSON: MAUD (1855)

Nevím. Příběh, který vyprávím, vyvěrá cele z fantazie. Charaktery, které tvořím, mimo mou mysl nikdy neexistovaly. Jestliže jsem dosud předstíral, že vím, co se děje v mysli mých osob, v jejich nejskrytějších myšlenkách, tedy proto, že píši (stejně jako jsem převzal něco ze slovníku a „hlasu“ oné doby) v mezích konvence běžně uznávané za časů, kdy se můj příběh odehrává. Romanopisec stojí hned vedle Boha. Možná že všechno neví, ale snaží se předstírat, že ano. Ale já jsem současníkem Alaina Robbe-Grilleta a Rolanda Barthesa. Jestliže to zde je román, nemůže to být román v moderním slova smyslu.

Možná tedy, že píši vlastní transponovaný životopis. Možná že žiji v jednom z domů, které jsem uvedl do tohoto vyprávění. Možná že Charles jsem já sám v jiném převleku. Možná že je to jen hra. Moderní ženy na způsob Sarah existují, a nikdy jsem jim nerozuměl. Nebo možná že vám chci vpašovat kamuflovanou knihu esejí. Místo úvodních citátů jsem měl kapitoly možná nadepsat „O horizontalitě existence“, „Iluze pokroku“, „Historie románu“, „Etiologie svobody“, „O některých zapomenutých aspektech viktoriánské doby“... cokoli chcete.

Snad předpokládáte, že romanopisec musí jen zatáhnout za správné nitky a jeho loutky se hned chovají docela jako živé. A na požádání předloží zevrubnou analýzu svých motivů a záměrů. Zajisté jsem měl v úmyslu na tomto místě (kap. třináctá – rozvedení Sařina skutečného duševního stavu) vypovědět všechno, na čem záleží. Ale nacházím se náhle v situaci člověka hledícího v oně chladné jarní noci z trávníku nahoru do temného okna v hořejším patře Marlborough House; vím z kontextu reality v mé knize, že Sarah by si nikdy neutřela slzy z očí, nepředklonila se a nepronesla obšírné vysvětlení k své povaze. Kdyby mě byla spatřila, zrovna když starý měsíc vycházel, byla by se na podpatku otočila a zmizela ve tmě pokoje.

Ale jsem přece romanopisec, ne člověk stojící v zahradě –

a mohu ji tedy sledovat, kam chci? Jenže co je možné, není ještě přípustné. Manželé by často mohli zavraždit své ženy, – a naopak – a vyváznout z toho nepotrestáni. Ale nedělají to.

Snad si myslíte, že pisatelé románů mají vždycky přesné plány, podle kterých pracují, takže budoucnost předpovídaná v kapitole první je neodvolatelně přítomností v kapitole třinácté. Ale lidé píšou romány z nespočetných důvodů: pro peníze, pro slávu, pro kritiky, pro rodiče, pro přátele, pro své milované, z ješitnosti, z pýchy, ze zvědavosti, pro zábavu, tak jako obratní truhláři rádi vyrábějí nábytek, jako opilci rádi pijí, soudcové rádi soudí, sicilští mafisté rádi vyprazdňují zásobník do nepřítelových zad. Mohl bych naplnit knihu důvody, a všechny by byly pravdivé, i když by všechny neplatily o všech. Jenom jeden důvod mají všichni romanopisci společný: *přejeme si vytvořit svět stejně skutečný, a přece jiný než ten, který existuje*. Nebo existoval. Proto nemůžeme plánovat. Víme, že svět je organismus, nikoli stroj. Víme také, že svět v pravém slova smyslu vytvořený, je nezávislý na svém tvůrci. Naplánovaný svět (kde otáčející se naplánovaná kola jsou na první pohled patrná) je mrtvý svět. Teprve když se nám postavy a události vymknou z ruky, začínají žít. Když Charles opustil Sarah na okraji útesu, poručil jsem mu, aby se vrátil nejkratší cestou do Lyme Regis. Ale neudělal to, o své vůli se otočil a šel dolů k Mléčnici.

Ale jdi, říkáte mi – chceš říci, že tě při psaní napadlo, že bude chytřejší, aby se zastavil v Mléčnici, pil mléko... a potkal dívku znovu. To je zajisté určité vysvětlení toho, co se stalo. Ale mohu jediné vypovědět – a jsem nejspolehlivější svědek – že ten nápad se mi zdál přicházet od Charlese, nikoli ode mne. Není to jen proto, že začal získávat samostatnost, musím ji respektovat a zavrhnout, pokud jde o něho, všechny své skoro božské plány, jestliže si přeji, aby byl skutečný.

Jinými slovy, abych byl svobodný, musím dát jemu a Tině a slečně Sarah, ba dokonce i strašné paní Poulteneyové jejich příslušnou svobodu. Existuje jenom jedna dobrá definice Boha; je to svoboda, která dovoluje jiným svobodám existovat. A této definici se musím podřídít.

Romanopisec je pořád ještě pánbůh (a ani nejdůslednější avantgardní moderní román nedokázal úplně potlačit svého autora), hlavní změna je v tom, že už nejsme bohové k viktoriánskému obrazu, vševědoucí a rozkazující. Podle nového

teologického obrazu je svoboda, nikoli autorita naší první zásadou.

Že jsem trestuhodně porušil iluzi? Ne. Moje postavy dosud existují, a to v realitě o nic méně či více skutečné než je ta, kterou jsem porušil. Fantazie prolíná všechno, jak upozoroval jeden Řek takových dva a půl tisíce let před námi. Shledávám tuto novou skutečnost (či neskutečnost) pravdivější; přál bych si, abyste se mnou sdíleli pocit, že plně nekontroluji postavy stvořené mou myslí, stejně jako vy nekontrolujete, ať se o to sebevíc snažíte, ať jste třeba nějaká dnešní paní Poulteneyová – své děti, kolegy, přátele, dokonce ani sebe sama.

Že je to neslýchané? Že postava je buď „skutečná“, nebo „vymyšlená“? Jestliže si to opravdu myslíš, *ó pokrytecký čtenáři*, mohu se jediné usmívat. Dokonce ani o své vlastní minulosti neuvažuješ reálně; přestrojuješ ji, pozlacuješ nebo očerňuješ, podrobuješ ji cenzuře, pohráváš si s ní... děláš z ní zkratka román a odkládáš na policičku – svou knihu, svůj zromantizovaný životopis. Jsme všichni na útěku před skutečnou realitou. To je základní definice *homo sapiens*.

Takže jestli pokládáš za nešťastný počín (a ona je to *skutečně* třináctá kapitola) celé tohle odbočení, které podle tebe nemá nic společného s tvým Časem, Pokrokem, Společností, Vývojem a všemi těmi přízraky, které chrastí svými řetězy za kulisami této knihy... nebudu se s tebou přít. Ale budu tě podezřívát.

A tak tedy zaznamenávám jen vnější skutečnosti: že Sarah plakala ve tmě, ale nezabila se, že pokračovala vzdor výslovnému zákazu ve svých toulkách po Wareské občině. V určitém smyslu tedy opravdu skočila a žila ve stavu jakéhosi dlouhého pádu, jelikož dříve či později se muselo nutně donést k sluchu paní Poulteneyové, že hříšnice setrvává ve svém hříchu. Je pravda, že Sarah chodila do lesa méně často, než si předtím navykla, a že jí nepřišlo zatěžko odřící si to kvůli vlhkému počasí, které po následující dva týdny trvalo. Také je pravda, že podnikla aspoň minimální ochranná opatření vojenského rázu. Úvoz na jednom místě přecházel v úzkou cestu jen o něco málo lepší než úvoz sám, která sbíhala v serpentínách po širokém svahu nazývaném Wareské údolí a napojovala se při okraji městečka na hlavní silnici do Sidmouthu a Exeteru. Ve Wareském údolí stálo porůznu několik úctyhodných do-

mů, a tudíž to bylo vhodné místo k procházkám. Naštěstí okna žádného z těch domů neměla vyhlídku na rozcestí mezi úvozem a cestou. Jakmile tam Sarah došla, stačilo, aby se rozhlédla a zjistila, jestli je sama. Jednoho dne vyšla se záměrem projít se v lese. Ale ještě nežli došla k úvozu, uviděla v zatáčce nad sebou dva lidi. Šla přímo proti nim, a jakmile byla za zatáčkou, vyčkala, aby se ujistila, že ti dva sami nezamíří úvozem k Mléčnici. Pak se vrátila po svých stopách a vstoupila naprosto nepozorována do svého hájemství.

Riskovala ovšem, že někoho potká přímo v úvoze. A vždycky také mohla narazit na majitele statku nebo na někoho z rodiny. Ale tomuto nebezpečí se dokázala vyhnout, když objevila, že jedna z lákavých stezek vedoucích do houštiny nad úvozem obíhá farmu širokým obloukem a ústí na cestu přetínající les. Touto stezkou pak vždycky pravidelně chodívala až do onoho odpoledne, kdy se neopatrně – jak teď můžeme konstatovat – vynořila v dohledu obou mužů.

Důvod byl prostý. Zaspala a věděla, že přijde pozdě na předčítání. Paní Poulteneyová měla toho dne večer u lady Cottonové. A obvyklá hodina byla posunuta na dřívější dobu, aby se mohla připravit na to, co ve skutečnosti, i když ne na pohled, bylo hromovou srážkou dvou brontosaurů. S černým sametem místo železných čelistí a s citáty z bible místo zuřivě vyceněných zubů. A přece to byl neméně úporný a neústupný boj.

Také ji vylekal Charlesův obličej, civějící na ni shůry. Cítila, že se její pád zrychluje, a když nám naproti letí krutá země, když padáme z takové výše, k čemu je opatrnost?

„Má představa dobré společnosti, pane Eliote, je přítomnost chytrých, vzdělaných lidí, s kterými je potěšením si promluvit; to nazývám já dobrou společností.“

„Mýlíte se,“ řekl jemně, „to není dobrá společnost – to je ta nejlepší. Dobrá společnost vyžaduje jen dobrý původ, vychování a dobré způsoby, a pokud jde o vzdělání, nijak zvlášť nevyniká.“

JANE AUSTENOVÁ: ANNA ELLIOTOVÁ

I když návštěvníci přibývají do Lyme v devatenáctém století se nemuseli podrobit obřadu, jaký čekal cestovatele do starověkých řeckých kolonií – Charles ve skutečnosti nemusel pronést ze schodiště radnice periklovskou řeč a podat vyčerpávající přehled nejnovějších událostí ve světě – přece jen se od nich očekávalo, že poskytnou příležitost, aby si je lidé prohlédli a mohli si s nimi promluvit. Ernestina už na to upozornila Charlese předem; varovala ho, že se musí na čas považovat za zvíře ve zvěřinci a snášet pokud možno vlídně nevychované pohledy a štouchání všetečnými deštníky. Tak musel tedy dvakrát i třikrát v týdnu odcházet s dámami na návštěvy a prožívat hodiny nesnesitelné nudy, za něž jedinou útěchou mu byl malý výstup, který se odehrával s příjemnou pravidelností po návratu do domu tety Tranterové. Ernestina si navykla pohlédnout mu úzkostlivě do očí zamlžených ještě oblaky malicherné konverzace. „Bylo to moc zlé?“ ptala se. „Můžeš mi odpustit? Nenávidíš mě?“ A když se usmál, vrhala se mu do náruče, jako by byl zázrakem vyvázl z nějakého povstání či laviny.

Zvláštní náhodou čekala Charlese nazítří po jeho objevech na Spodním útesu lavina právě v Marlborough House. Na těchto návštěvách nebylo nic náhodného ani spontánního. A nemohlo ani být, jelikož údaje o návštěvnících i navštěvovaných se šířily po městečku s neuvěřitelnou rychlostí, a protože jak návštěvníci, tak navštěvovaní se řídili úctou k neúprosnému protokolu. Paní Poulteneyová se patrně nezajímala o Charlese o nic víc, než on se zajímal o ni. Ale byla by se k smrti urazila, kdyby ho nebyli dovlékli v řetězech k ní do domu, aby na něm mohla spočinout její malá tučná nožka – a to pokud možno brzy po příjezdu, jelikož čím později k návštěvě během pobytu došlo, tím menší byla pocta.